

MAURER DÓRA, MINT FILMKÉSZÍTŐ

„Ő maga a csap”

BEKE LÁSZLÓ

MAURER DÓRA VILÁG-SZEMLÉLETÉBEN A „FILMKÉSZÍTÉS” CSAK AZ EGYIK ESZKÖZ, DE MŰVÉSZETE MINDIG ÖSSZEFÜGG A TÉRREL, AZ IDŐVEL ÉS A MOZGÁSSAL.

Maurer Dóráról írni nem könnyű feladat – legalábbis nekem. Annyiszor írtam már róla, hogy magam is azt hinném, még egy cikket kirázok az ujjamból, de aztán elbizonytalanodom. Az olvasót nem érdeklik az én nyavalygásaim, őt az érdekli, hogy hogyan viselkedik egy nő 80 éves korában, aki talán a leghíresebb magyar képzőművész. És ha esetleg még ismeri is, arra kíváncsi, hogyan viseli el ezt az állapotot, élete és művészete csúcspontját, mely csak egy pillanatnyi állapot. (Maureren kívül csak két hasonló helyzetben lévő művésznőt ismerek, Ilona Keserü Ilonát és Ladik Katalint, de egyikük sem igazán filmkészítő.)

Tehát Maurer Dóra, a filmes. Róla kell valami fontosat, értelmeset és még inkább érdekeset írnom, mellőzve a közhelyeket. És mellőzve a saját szellemkedéseimet. Maurer filmográfiája a Wikipedia szerint a következő:

- 1970: *Minimal Movements* (8 mm, ff, végtelen)
- 1973: *Megtanult önkéntelen mozgások* (SUMUS, 16 mm, ff, 10 perc); *Keressük Dózsát* (BBS, 35 mm, ff, 7 perc)
- 1973-1975: *Relatív lengések* (BBS, 35 mm, ff, 10 perc)
- 1973-1983: *Timing* (BBS, 16 mm, ff, 10 perc)
- 1977: *Emlékezés, Civilmekket* (BBS, video, ff, 16 perc)
- 1980: *Kalah* (BBS, 35 mm, színes, 11 perc)
- Triolák* (BBS, 35 mm, ff, 12 perc)
- 1982: *Hétpróba* (BBS, 35 mm, ff, 56 perc)
- Térfestés. Buchbergi projekt* (BBS, 16mm, 34 perc)
- 1984: *Azonosítás* (SUMUS, video, 10 perc)
- 1984-1986: *Nézeteink 1.* (BBS, 16 mm, színes, 60 perc)

- 1987: *Kreativitás-Vizualitás* (BBS, 16 mm, ff, 16 perc)
- 1989-1990: *Inter-Images 1-3.* (SUMUS, 16 mm, színes, 17 perc)
- 1992-1993: *Connections* (SUMUS-Illy Bt., 16 mm, színes, 27 perc)
- 1995-1996: *Nem látni a végét* (video-CD, 52 perc, Szegedy-Maszák Zoltánnal).

A Youtube-on és más internetes helyeken letölthető tőle legalább 30 film, videó, interjú. Egy kétrészes interjú szövege megjelent az *Artmagazin* 94. és 98. (2017) számában, riportert Topor Tünde, a teljes videófelvétel (Esterházy Marcell) látható az *Artmagazin* Online-on. Érdemes a címként választott Maurergondolatokat idézni: „Mindig tisztább formákkal dolgozik az ember, nem öszszemaszátolva...” és „Semmiféle kötelezettséget nem éreztem, csak a szabadságot, a játékot...” Maurer beszédmódja hallatlanul közvetlen, szerény, személyes és érdekes, annak, aki olvassa vagy hallgatja, kedve támad kapcsolatba kerülnie vele, hogy megtudja, mit lehet egy fontos művésztől tanulnia. A Magyar Képzőművészeti Egyetemen, a Barcsay Teremben tartott tavalyi kiállításán (korai munkák, *Nyomhagyás – nyomtatás / Maurer Dóra grafikai munkássága* címmel) a megnyitó alkalmából elvégeztem egyfajta vendégkönyv-helyettesítő közvéleménykutatást: a nézőktől egy-egy mondatot kértem a nézőktől. Döbbenetesen találó válaszokat kaptam:

- „Korunk egyik legkiemelkedőbb, legtehetségesebb és legkeresettebb képzőművésze”
- „Maurer Dóra már nem a csapból folyik, hanem ő maga a csap”

- „A művész kijelöli a feladatot és elvégzi a munkát”
- „Színes, sokoldalú egyéniség, aki minden művészeti ágban egyaránt otthonos”
- „Kicsi vagyok, de megértettem, hogy a művészetnek sok, sok arculata van”
- „Köszönöm neki Chilf Marit” (festőtanárra a Képzőművészeti Egyetemen)
- „Einfach grandios”
- „Maurer Dóra a példaképem”
- „A négyzet színe, szíve”
- „Ezen a kiállításán lehetett látni, hogy – mint minden igazi nagy művész – ő is az élményszerű valóság-ábrázolásból fejlődött ki”

A mintegy 80 spontán kiállításlátogatói megnyilatkozást külön szeretném publikálni a későbbiekben, hiszen Maurer további lényeges alkotói sajátosságait lehet kibontani belőlük. Látszólag nem közvetlenül a filmről van bennük szó, de arról is, mert az alkotó számos működési területe jellemző módon függ össze a térrel, az idővel és a mozgással. Maurer nem egyszerűen festőművész vagy grafikus, nem is csak fotós, filmes, videós, conceptualista, body artist, land artist és így tovább, hanem „képzőművész”, „média-, intermédia- és multimédia-” művész – csupa olyan fogalom, mellyel a magyar nyelv csak nehezen tudja követni a művészet változásait az 1960-as évektől kezdve. Maurer csak jobb híján „képzőművész”, mert a szó mechanikus átvétel a németből (bildende Kunst), és nem egyszerűen „filmművész”, hanem szerényen „filmkészítő”, mert a vele párhuzamos törekvések az egész világon „művész” helyett jóval

szerényebben „filmmaker”-nek vagy „Filmemachernek”, „kinematográfusnak” (Bódy Gábor) nevezik magukat. A konceptuális ihletésű film neve „film as film” utalva a tautologikus gondolkodásra. Maurer egy személyben teoretikus, kutató (az „art & science” területén), experimentális/kísérleti alkotó, aki az avantgárdhoz és az undergroundhoz egyaránt tartozik. Munkája átível a művészeti oktatásba és nevelésbe, a „Kreativitási gyakorlatok”-tól a fotogram- és filmszakkörökön át a Magyar Képzőművészeti Főiskola majd Egyetem tanári pozíciójáig. Szervezői munkásságában – ma úgy mondanánk: kurátori tevékenységében – kiemelkedik a Balázs Béla Stúdió *Filmnyelvi sorozatában* végzett munkája, ahol Bódy Gábor támogatásával irányította a képzőművészek filmcsinálását, nehéző időkben szervezte a magyar művészek külföldi kiállításait és fellépéseit (ide tartozik a férjével Gáyor Tibor építésszel, konstruktivista és konkrét művésszel együtt létrehozott SUMUS formáció), a Vasarely Múzeumban évek óta rendezett kiállítás-sorozata, és közben egy egész önálló iskolának tekinthető fotogram-készítés és -kutatás fiatal művészekkel és az Iparművészeti Főiskola (ma Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) hallgatóival. (Itt egy kérdés, elsősorban magamhoz: megszületett-e végül az a fotogram-film, mely kiküszöbölte volna a film képkockára tagolását, mint amilyen volt – tévedésből – Man Ray *Visszatérés az értelemhez* (1923) című „hőesés” filmje liszt és rajzszögek segítségével, vagy Szentjóbý Tamás *Véres filmje* (1968)?)

Maurer Dóra munkásságában valóban „minden mindennel összefügg”. Az eddigi műfaji felsorolásokból kimaradt a zene: közös aleatorikus filmje, a *Kalaf* (Jeney Zoltán zeneszerzővel), a színház (*Civilmekbet*), az animáció.

Mindezeket az összefüggéseket a közelmúltban *Egybeesések* cím alatt próbáltam meg bemutatni a Képzőművészeti Egyetem-i kiállítást kísérő konferencián. Maurer képzőművészeti munkáinak (festményeinek, grafikáinak, konceptuális fotósorozatainak) jelentős része mozgásra – lenyomat-képződésre, eltolódásra, elmozdulásra, nyomhagyásra (Spurensicherung), szekvenciák és fáziseltérések létrehozására stb. – utal. E fogalmak mindegyike megfeleltethető filmkészítési és vetítési folyamatok metaforáinak. A művészt mondhatni gyerekkorától kezdve érdekelte a természet élete, növények, állatok mozgása, lenyomatainak megfigyelése. Egyik első filmje éppen verébrajok mozgásának rögzítése volt, száraz fák ágai között. (Egy több mint anekdota saját megfigyelés jut erről eszembe: Egy vidéki város rendőrsége előtt a járda hófehér volt a verébpiszoktól, mert a madarak a ház előtti fákon – de csak ott! – tanyáztak.)

Mivel minden időben zajlik, és különösen a film vetítése, mind a nagy kronológiai mozgásokat, mind a pár perceseket leginkább egy időtengelyre kapcsolódó diagram érzékeltethetné, ahol az események Maurer Dóra 80. születésnapja, 2017. június 11. körül sűrűsödnek.

A filmek kapcsán a kanonizáció folyamatának mozzanataira, szempontjaira, aspek-

tusaira is felfigyelhetünk. A *Relatív lengésekről* (1973) – ahol egy hol stabil, hol mozgó kamera követ egy hol ingamozgást végző, hol pedig mozdulatlan lámpát – Peternák Miklós állapítja meg, hogy M.D. „talán legismertebb, legtöbbet vetített filmje...” (a BBS) „emblematis, klasszikussá vált darabja.” Visszont a korabeli szakértők szerint a 10 perces film kimondottan unalmas volt. Azóta a megítélés mégis sokat változott – Peternák „a gyakorta mellékesnek tekintett technikai-produkciós körülmények”-re hívta fel a figyelmet.

Számomra legalább ennyire kanonizált főművé vált a 15:25 perces *Timing/Időmérés*. Cselekménye rendkívül egyszerűnek látszik, pedig struktúrája hihetetlenül bonyolult. Maurer összehajt egy lepedőt, egyre kisebbre hajtogatja, majd a képmezőt is megfélezi, újra felezi, és végül két párhuzamos osztásrendszer mozog a filmben, szétbogozhatatlanul. Ugyanakkor a film jelentéstartalma kimeríthetetlen, egészen odáig menően, hogy Dieter Honisch, a nagy berlini múzeumigazgató a filmet a *gender* szépmegnyilvánulásának tartotta.

Maurer munkássága kimeríthetetlen a néző, a kritikus és az interpretátor számára. És hogy még jobban összekuszáljam a „viszonylatokat” – amiért ő nem fog haragudni –, strukturalistának tartotta magát, nem riadt vissza a nagyjátékfilm persziflálásától (*Emlékezés. Civilmekbet*, 1977). Nem riad vissza attól sem, hogy némelyik filmjét „eredménytelen”-nek (?) minősítse.

Mit lehet még a 80-as születésnap kapcsán mondani?

„A java még hátra van” – jósolja egyik névtelen rajongója. •

„A négyzet színe, szíve”

(*Timing/Időmérés*, 1973-83)

